

pœnitentiam sui peccati agerent, et simili consuetudine abstinerent; itaque licet pœnitentiam agerent, deponerentur, non tamen communione privabantur.

18. Atque eodem modo intelligo canonem 4 Concilii III Aurelianensis, qui habet: *Ut nullus clericorum a subdiacono, et supra, et quibus uxores in proposito suo accipere inhi- betur, propriæ, si forte jam habeat, misceatur uxori. Quod si fecerit, laica communione con- tentus, juxta priorum canonum statuta ab offi- cio deponatur.* In Concilio vero Matisconensi, can. 11, additur hujusmodi clericos omni esse dignitate privandos, et expresse nominat Epis- copos et Presbyteros; de aliis vero sub hac ge- neralitate loquitur: Vel universi honoratiores clerici, cum sublimes dignitatis apice sublimen- tur, actibus omnino renuncient sæculi, et sacro electi ministerio repudient carnale consortium. Eadem depositionis pœna imponitur in Concilio Wormatiensi, c. 9, et ad subdiaconos extenditur. In Concilio autem Turonico, can. 20, præter pœnam depositionis, additur ex- communicatio unius integri anni, his qui in hoc delicto inventi fuerint, et multa alia ma- gna prudentia providentur ad observantiam hujus continentie clericorum. De quo etiam aliqua adduntur in Concilio Altisiodorensi, can. 20; illa autem cautio mirabilis est, quam ante septingentos annos addidit Concilium Moguntinum, sub Arnulpho, c. 40, ubi inter- dicitur clericis habere mulieres in propriis domibus, etiamsi maxime videantur omni sus- picione carere.

19. Ex his ergo satis constat legem hanc communi ecclesiarum consensu fuisse in Occi- dentali Ecclesia receptam; eandem vero a Sanctis Patribus Latinis ejusdem antiquitatis summis laudibus fuisse commendatam, intel- ligi facile potest ex Ambrosio, lib. 4 de Offi- ciis, c. 50, ubi solum usque ad Diaconos hanc legem extendit, et fere omnibus rationibus et congruentiis supra tactis illam confirmat, quas brevius tetigit 4 ad Tim. 3, et lib. 5 Episto- lar., epist. 25, alias 82, ad Verecellensem Ec- clesiam, ubi advertit Apostolum, 4 ad Tim. 3, et ad Tit. 1, non dixisse de Episcopo filios faciente, sed filios habente subditos cum omni humilitate, scilicet, si ante suam ordinationem ex unico conjugio illos habuerit. Præterea Au- gustinus, lib. 2 de Adult. conjug., c. 20, con- tinentiam clericorum aliis proponit in exem- plum; sunt autem valde notanda verba: *Sole- mus (inquit) eis proponere etiam continentiam clericorum, qui plerumque ad eandem sarcinam*

subeundam capiuntur involti, eamque susceptam usque ad debitum finem, Domino adjuvante, perducunt. Faciunt enim hæc verba ad diffi- cultatem superiori capite tractatam; significat enim Augustinus, etiamsi aliquis invitus or- dinari compellatur, ad continentiam servan- dam obligari, neque hoc esse inconveniens per consecutionem quamdam, ut ibi explicavi- mus. Posset autem Augustinus exponi de invo- luntario secundum quid, per importunas pre- ces et populi desiderium, ut Ambrosius; sic enim intelligendum videtur quod Augustinus subdit: *Dicimus ergo eis (id est laicis): Quid si et vos ad hoc subeundum populorum violentia caperemini? Nonne susceptum caste custodi- retis officium, repente conversi ad impetran- das vires a Domino, de quibus nunquam antea cogitastis?*

20. Eadem veritas traditur nomine Augus- tini in lib. Quæstionum ex utroque Testamen- to mixt., q. 127, in fine, et optimis moralibus rationibus hoc probatur. Idem sumitur ex Tertulliano, lib. de Exhortat. ad castit., c. 8, et lib. de Monogam., cap. etiam 8. Et ex Cy- priano, epist. 62, ubi Diaconos computat inter eos qui se castraverunt propter regnum cœlorum; ergo a fortiori id supponit de Epis- copo et Presbytero. Idem sæpe repetit Hiero- nymus, lib. 4 cont. Jovinian., et epist. ad Pa- mach., de eodem argumento, et lib. contra Vigilantium. Sumitur etiam ex Isidoro, lib. 2 de Divin. officiis, c. 5, 8 et 10, quod testimo- nium infra magis explicabimus. Est etiam op- tima historia, quam refert Gregorius Turo- nensis, lib. 4 Hist. Franc., c. 4, de Maclavo, fratre ejusdem comitis Britannici, qui uxorem dimisit, et Episcopus ordinatus est; post mortem autem fratris, et regnum fratris, et uxorem, quam reliquerat, accepit; et propter eam causam ab Episcopis excommunicatus est. Quod est manifestum indicium, obligatio- nem Episcopi abstinendi etiam a propria uxore, existimatam tunc fuisse gravissimam, cum nec regi post tantam rerum mutationem fue- rit permissa.

CAPUT XV.

QUÆ ET QUALIS SIT AC FUERIT OBLIGATIO SER- VANDI CASTITATEM IN EPISCOPIS ET PRESBY- TERIS ECCLESIE ORIENTALIS.

1. *Prima opinio docet solitos esse contrahere matrimonium post ordinationem.* — Superest ut de Orientalis Ecclesie consuetudine dica-

mus; constat enim ex nunc et ante multos annos non esse observatum a Græcis, ut Epis- copi vel Presbyteri a propriis uxoribus, si ante ordinationem illas habebant, quoad torum separentur; quam consuetudinem licet Ecclesia Romana non imitetur nec laudet, non tamen vituperat ut malam, ut patet ex c. *Cum olim*, de Clericis conjug., et sumitur ex c. *Quæsitum*, de Pœnitent. et remission. Quando vero coeperit hæc consuetudo, id est, an sem- per a principio Ecclesie ita permissum fuerit in Græcia, vel potius prius viguerit consuetu- do servandi integram continentiam in græcis Sacerdotibus, postea vero paulatim ab ea in- tegralitate degenerasse, et priorem legem per contrariam consuetudinem fuisse remissam, inter modernos auctores catholicos controver- sum est. Quidam enim existimant nunquam fuisse consuetudinem in Ecclesia Græca obli- gantem clericos in sacris ad non contrahen- dum matrimonium, etiam post ordinationem. Quod tenet Cajetanus, tom. 2 Opusc., tract. 27. Sed hæc sententia communiter reprobata est, ut notavit Covarr., in 4, p. 2, c. 6, § 3; Palacios, in 4, d. 25, disp. 2, circa concl. 6; et ex dictis in præcedenti assertionem constare potest illam sententiam falsam esse, magisque ex dicendis constabit. Cap. vero *Aliter*, d. 31, quo movetur Cajetanus, recte exponitur a glossa de copula, non de vinculo matrimonii, ut infra etiam ostendemus.

2. *Secunda opinio concedit, quod uterentur propriis uxoribus antea ductis.* — Alii ergo verisimiliter docent nunquam fuisse in Ecce-lesia Græca consuetudinem, ut sacerdotes absti- nerent a propriis uxoribus, si prius eas habe- rent, sed solum ut, si non haberent, jam or- dinati illas non acciperent; ita tenet Clito- væus, lib. de Contin. Sacerdot., c. 4, potestque opinio maxime fundari in historia Nicæni Concilii supra relata, quod cum Nicænum Concilium vellet canonem de hac continentia servanda condere, Paphnutius intercessit, et Concilio persuasit ne illud onus Sacerdotibus imponeretur, quam historiam refert Socrates, lib. 4, c. 8, in cujus relatione notanda sunt illa Paphnutii verba: *Illud satis esse, ut qui in clerum ante ascripti erant quam duaxissent uxores, hi secundum veterem Ecclesie traditio- nem deinceps a nuptiis se abstinere, non ta- men quemquam ab illa, quam jam prius, cum laicus erat, uxorem duaxisset, se jungi debere.* Illa enim priora verba optime confirmant priorem assertionem, posteriora vero et tota historia, si vera est, optime confirmant hanc

opinionem; nam ex ea constat Concilii Nicæ- ni tempore non fuisse apud Græcos talem legem aut consuetudinem; quod si tunc non erat, profecto verisimile est nunquam fuisse; quod si etiam Concilium non est ausum illam po- nere, plane etiam consequitur nunquam pos- tea fuisse introductam. Refert autem eandem historiam Sozomenus, lib. 1, c. 22; et Cassio- dor., lib. 2 Tripartitæ, c. 14; et Nicephor., lib. 8, c. 49; et ex codice Græco Vaticano re- fertur in nova editione Concilii Nicæni, a nos- tro Alphonso Pisano edita, lib. 3 in fin.; et in Decreto Gratiani recepta est, in c. *Nicæna*, d. 31.

3. Confirmatur hæc sententia ex Socrate, lib. 5, c. 21, referente in Thessalia consue- tudinem invaluisse, ut ibi qui clericus sit, si cum uxore, quam, cum esset laicus, ducebat, postquam clericus factus sit, dormiret, cleri- catu abdicatus sit, et subdit: *Cum omnes il- lustres Presbyteri in Oriente, et Episcopi etiam, modo ipsi voluerint, nulla lege coacti ab uxoribus abstineant; nam non pauci illorum, dum Episcopatum gerunt, etiam liberos ex uxore legitima procreant;* et postea subdit, in Macedonia et in Hellade, id est, Achaia, in- troductam fuisse eandem consuetudinem, quæ in Thessalia; loquitur autem Socrates de sua ætate, quæ fuit quadringentesimo vicesi- mo anno, vel circa. Signum ergo est nec ta- lem legem fuisse per Concilium Nicænum pos-itam, quod ante centum annos præcesserat, nec consuetudinem illam fuisse universalem in Græcia, sed potius has fuisse exceptiones particulares a contraria et generali consue- tudines. Secundo confirmatur ex Gangrensi can. 4, ubi excommunicantur, qui se absti- nent ab oblatione clerici conjugati, eo præ- textu quod propter nuptias offerre non de- bent. Confirmatur denique ex l. *Eum qui*, C. de Episc. et cler., ubi ait non oportere ut sa- cerdotes relinquunt uxores quas prius habe- bant; intelligit autem non esse relinquendas etiam quoad torum, ut patet ex ratione quam his verbis indicat: *Illas etiam non relinquere castitatis hortatur affectio;* nam sensus esse videtur, propter earum castitatem servandam, non esse relinquendas quoad torum; alioquin non satis esset earum pudicitie provisum, imo in majori periculo ambo relinquerentur, si cohabitare permetterentur, cum alias non pos- sent licite copulari.

4. *Tertia opinio asserit prioribus sexcentis annis perfectam castitatem serasse.* — Alii vero censent prioribus sexcentis annis Orien-

tem, eandem quam Occidens servasse integram suorum Sacerdotum consuetudinem sub lege et obligatione abstinendi etiam a propriis uxoribus; postea vero consuetudinem illam paulatim fuisse remissam atque mutatam; ita sentiunt graves scriptores nostri temporis: expresse Bellarminus, lib. 4 de Clericis, c. 19; idem sentit Cæsar Baron., in *Annal.*, 1 tom., an. 58, num. 18 et sequentibus; et Turrian., in lib. de VI et VII Synodo, et aliis locis supra citatis, qui ob eam rem historiam supra dictam de Paphnutio tanquam apocrypham refert, et in Soeratem et Sozomenum, qui illam scripserunt, vehementer invehitur. Pisannus etiam ejusdem est sententiæ, in annotatione quam addit in fine tertii libri Nicæni; non autem rejicit illam historiam, sed primo respondet Concilium Nicænum non omnibus Sacerdotibus concessisse liberum usum conjugalem, sed illis tantum, qui tempore ordinationis suæ votum continentiae non emisissent. Secundo dicit non multum deferendum esse Paphnutio, qui in Meletii divisionem seu schisma incidit. Neutra vero responsio satisfacit; non quidem prior, quia ex illa sequitur suffieienter quod prior opinio intendit, nimirum ante Concilium Nicænum non fuisse in Oriente observatum, ut Episcopi in ordinatione sua promitterent continentiam a propria uxore, si illam prius habebant; neque etiam Concilium ordinasse ut postea illam promitterent; ex quo sequitur, ut voluntarium illis fuerit eam servare, necne. Posterior etiam responsio male colligit, et sive Paphnutius postea fuit hæreticus, sive non, parum refert; non enim consideramus qualis antea fuerit, sed quid tunc senserit, nec plus ei deferimus quam Concilium detulerit; nec negari poterit quin tunc fuerit vir sanctus, et miraculis etiam illustris, et a Constantino imperatore in magna veneratione habitus, ut constat ex Rufino, lib. 4 *Histor.*, c. 4 et 17; Theodoret., lib. 4 *Hist.*, cap. 7; Nicephor., lib. 8, cap. 14 et 19; deinde quod illi imponitur de lapsu in hæresim, viri pii et eruditi censent falsum esse; credunt enim alium fuisse illum Paphnutium, cui lapsus illum attribuit Epiphanius, hæres. 68. Quod licet aliquibus videatur incredibile propter similitudinem in nomine, et quia uterque Ægyptius, et tempore Constantini fuit, nihilominus valde verisimile est, tum quia Paphnutius, de quo Epiphanius agit, anachoreta tantum erat, alter vero Episcopus; tum etiam quia Concilium Nicænum, ut Epiphanius significat, Meletianos damna-

bat, cum tamen alter Paphnutius in eodem Concilio magnam habuerit auctoritatem.

5. Nihilominus dicti auctores supra sententiam suam ex eodem Concilio Nicæno probare conantur, quia can. 3 sic statuit: *Interdixit magna Synodus, non Episcopo, non Presbytero, non Diacono, neque alicui omnino qui in clero est, licere subintroducendam habere mulierem, nisi forte aut matrem, aut sororem, aut amatam, vel eas tantum personas quæ suspicionem effugiant.* Ex hoc enim canone dupliciter colligunt non licuisse Sacerdotibus cohabitare cum uxoribus: primo, quia alias illæ fuissent primo loco nominatæ; secundo, quia si uxores in propriis domibus habere possent, non posset eis prohibere quin alias etiam feminas in suis domibus haberent, quæ pro uxoribus solent esse necessariae.

6. Verumtamen ex hoc decreto sincere intellecto nihil colligi potest, quia non de solis sacris ministris, sed de omnibus clericis loquitur dicens: *Nec alicui omnino, qui in clero est; quæ verba addidit, postquam in particulari nominavit Episcopum, Presbyterum et Diaconum; unde non est dubium quin addita sint non solum propter subdiaconos, sed etiam propter omnes minores clericos.* Ergo cum omnibus æque prohibeat feminarum consortium, vel minoribus etiam prohibet usum uxorum, quod nemo dicet, vel certe nec majoribus prohibet. Decretum ergo illud intelligendum videtur de clericis uxore carentibus; illis enim posset periculum, et aliis scandalum per suspicionem generari, si introductas haberent mulieres extraneas; quæ ratio in clericis conjugatis locum non habet. Atque ita exponere videtur decretum illud Basilii, ep. 17, dicens Concilium Nicænum edidisse illam canonem propter honestatem cælibatus; constat autem ex vi verbi tantum illum cælibem dici, qui non habet uxorem; nam qui illam habet, etiamsi ab illa contineat, dicitur continens, non cælebs. Eadem expositio sumitur ex canonibus Trullanis 5 et 13, si recte expendantur. Atque eodem modo videtur intellexisse decretum illud Justinianus imperator, in *Authent.* de Sanctissimis Episcop., § Presbyteris, collat. 9, sic enim ait: *Presbyteris autem, et Diaconis, et subdiaconis, et omnibus in clero conscriptis non habentibus uxores, secundum sacros canones interdiximus etiam nos secundum sanctarum regularum virtutem mulierem aliquam in propria domo superintroducendam habere; tamen citra matrem, aut sororem, aut filiam, et alias personas, quæ omnem*

suspicionem effugiant. Unde idem Justinianus, in l. *Eum qui*, C. de Episcop. et cler., ubi sine illa limitatione de clericis loquitur, eas etiam excipit, et in domibus clericorum habitare permittit. Ac denique hoc ipsum sensit Fossius, in 9 canone, tit. 8, c. 14; nam juxta has leges explicat decretum illud, quod habetur in tom. 6 Biblioth.

7. Melius potest probari illa sententia ex Patribus illius seculi, vel prope illum, quales sunt Cyrill. Hierosolym., qui Cateches. 12, sic inquit: *Qui apud Jesum bene fungitur sacerdotio, abstinet a muliere.* Et Epiphanius, qui in Compend. doct., quæ habetur proxime post hæresim 70, in fine, sic ait: *Sanctum sacerdotium ut plurimorum est ex virginibus procedens; si vero non ex virginibus, aut ex solitaria vitam degentibus; si vero non sufficerent ad ministerium, de his, qui continent a propriis uxoribus, aut ab unius nuptiis viduitatem servantibus.* Statim vero explicat sacerdotum nomine se comprehendere Episcopos, Presbyteros, Diaconos et subdiaconos, nam inferiores ait assumi etiam ex his, *qui adhuc sunt in venerando concubitu.* Idem etiam Epiphanius, hæres. 59, cum dixisset Ecclesiam non admittere ad sacerdotium bigamum, subdit: *Sed et adhuc viventem, et liberos gignentem unius uxoris virum non suscipit, sed eum qui se ab una continuit, aut in viduitate vixit, Diaconum et Presbyterum, et Episcopum, et Hypodiaconum, maxime ubi sinceri sunt canones ecclesiastici.* At dices mihi, omnino in quibusdam locis adhuc liberos gignere, et presbyteros, et Diaconos, et Hypodiaconos. At hoc non est juxta canonem, sed juxta hominum mentem, quæ per tempus elanguit, et propter multitudinem, cum non inveniretur ministerium. Nam quod decentius est, id semper Ecclesia per Spiritum Sanctum bene disposita videns, statuit apparere. Fuit autem Epiphanius non multo post Concilium Nicænum, et significat jam tunc fuisse editos de hac continentia canones ecclesiasticos. Unde illi æqualis Chrysostomus, homil. 2 de Patientia Job: *Oportet (inquit) sacerdotem omni prorsus castitate ornatum esse, ita ut nec unam habeat uxorem, scilicet, ad proprium munus uxoris.* Idem significant his Patribus antiquiores, Origenes, homil. 23 in Num.; Eusebius, lib. 1 de Demonst. Evang., cap. 9; et Gregor. Nyssenus, lib. de Virginitate, in fine. Qui omnes cum Græci sint, plane de moribus suæ gentis testantur. Inter Latinos vero Hieronymus, contra Vigilantium in princ.: *Quid facient (in-*

quit) *Orientis Ecclesie, quid Egypti, et Sedis Apostolicæ, quæ aut virgines clericos accipiunt, aut continentes; aut si uxores habuerint, mariti esse desistunt?* Et in epist. 50, in fin.: *Episcopi (ait), Presbyteri, Diaconi, aut virgines eliguntur, aut vidui, aut certe post sacerdotium in æternum pudici.* Quibus locis inter se collatis plane sentit Hieronymus eandem fuisse Orientis et Occidentis consuetudinem.

8. *Resolutio difficultatis.* — *Assertio prima: nisi in ordinatione promississent continentiam, ad illam non obligabantur.* — Hæc, quæ pro hac posteriori sententia adducta sunt, ad minimum convincunt hanc continentiam sacerdotum omni tempore, et in universa Ecclesia fuisse probatam, et maxime commendatam. Qua vero necessitate imposita fuerit Sacerdotibus Orientalibus, priscis illis temporibus, non possum satis definire, quia fere omnia testimonia Patrum magis indicant commendationem et consilium, quam necessitatem, et ita non repugnant cum illa historia Paphnutii, quam non possum facile negare. Videtur ergo mihi probabile primo, nunquam fuisse etiam Episcopos obligatos ad continentiam prædictam servandam, nisi illam in sua ordinatione promississent. In quo omnes dicti auctores conveniunt: nam etiam in Latina Ecclesia id observatum est, ut constat ex Gregorio, lib. 1, epist. 82; et ratio est clara, tum quia continentia ex se est materia consilii, non præcepti, et ideo nemo est cogendus ad illam, sua voluntate non se obligando; tum etiam quia per matrimonium habet quis jus utendi propria uxore, et ideo si per voluntatem suam illi non renuntiet, non debet illo privari. Unde non sola promissio clerici, sed etiam voluntarius consensus uxoris necessarius erat, ut possent in toto separari quoad torum, etiam negando ei debitum. Sed hoc universale semper fuit in tota Ecclesia, et nunc etiam aliquando servandum est, ut infra dicemus.

9. *Assertio secunda: continentia ab uxoribus regulariter servata fuit in Orientali Ecclesia.* — Secundo censeo probabile, regulariter fuisse servatam continentiam in illis prioribus seculis, etiam in Orientali Ecclesia. Isto modo quod Episcopi regulariter neminem in sacris ordinare volebant habentem uxorem, nisi prius voveret continentiam de consensu illius; qui autem conditionem acceptabant, postea tenebantur, et cogebantur illam servare. Existimo etiam, per consuetudinem, vel per Concilia Provincialia, aut Nationalia im-

positam esse Episcopis prædictam quasi generalem regulam, quam in admittendis conjugatis ad sacros ordines observarent; hoc enim totum videtur sufficienter colligi ex traditione et testimoniis dictorum Patrum. Adde vero insuper, hanc regulam nunquam fuisse inter Græcos cum eo rigore intellectam et servatam, neque ita generaliter, sicut in Ecclesia Latina. Itaque, licet in aliquibus provinciis id servaretur, fortasse non in aliis, quia testimonia Patrum, licet probent priorem partem affirmativam, non excludunt contrariam consuetudinem ab omni loco, et tamen ex aliis decretis et historiis colligimus multos Episcopos hoc non observasse, ut ex adductis pro contraria opinione constat. Ad quod etiam facit, quod in canone 13 Trullano statuitur, ut a Presbyteris, et infra, non exigatur in ordinatione professio continentiae a propriis uxoribus, et allegatur ad hoc antiqua consuetudo et regula, quæ præferenda dicitur consuetudini Romanæ. Verum est tamen illos canones cum delectu esse recipiendos, et non habere auctoritatem canonum Concilii Generalis; nihilominus in eis indicatur multorum Episcoporum Orientalium iudicium et consuetudinem fuisse, quam diximus.

10. *Assertio tertia: hæc obligatio vel non erat sub præcepto, vel ex causa dispensabatur ab Episcopo.* — Denique censeo, quantum ex modo loquendi dictorum Patrum colligere possum, etiam optimos et sanctiores Episcopos, qui in ordinandis clericis in sacris dictam cautionem adhibebant exigendi promissionem, vel non ex necessitate legis, sed ex majori decentia solitos fuisse id facere, vel certe rationabili occasione occurrente potuisse in eo canone dispensare, licite ordinando aliquem conjugatum nolentem promittere castitatem vel ab uxore sua quoad torum separari, ut, si esset penuria ministrorum, vel si persona propter alias egregias dotes naturæ, doctrinæ, et virtutis moralis censeretur Ecclesiæ valde utilis. Hoc non censeo indigere nova probatione, sed sola consideratione eorum quæ adducta sunt.

11. *Conciliantur sententiæ supra positiæ.* — Ex his ergo facile unusquisque intelligere potest quo sensu accipienda sint omnia, quæ pro utraque sententiâ adduximus, et quam facile conciliari possint. Intelligitur etiam quæ differentia in hoc negotio fuerit inter Occidentalem et Orientalem Ecclesiam; utraque enim continentiam hanc maxime probavit (quod satis nobis est ad damnaudum hujus

temporis hæreticos); aliter vero recepta est quoad necessitatem et obligationem, ut explicatum est, et notavit Stephanus Papa, in *Aliter*, 31 d. Ex quo etiam sumi potest, in ipsamet Orientali Ecclesia fuisse in hoc aliquam diversitatem inter Episcopum et Sacerdotem; nam ibi tractans de licentia Græcorum, solum usque ad Sacerdotes numerat; agens vero de obligatione Ecclesiæ Latinæ, ab Episcopis incipit, et ex nonnullis testimoniis citatis idem discrimen intelligi potest. Denique tota assertio secunda supra posita sufficienter ex dictis probata est, nam tanta varietas et tam antiqua, quanta in hoc negotio fuit, satis ostendit non fuisse hoc præceptum Apostolicum, alioquin non tam facile fuisset variatum, et ideo etiam illi Patres, qui remissionem in servanda consuetudine hujus continentiae vel deplorant vel reprehendunt, non allegant præceptum Apostolicum violatum, sed vel consuetudinem, vel canonem aliquem ecclesiasticum, et sæpius ex sola rei decentia argumenta desumunt. Est ergo præceptum hoc ecclesiasticum, vel votum, ut Concilium Tridentinum loquitur, sess. 24, can. 9, quod in Romana Ecclesia suam vim obtinet, ut constat ex toto titulo de Clericis conjug., non vero in Orientali, quæ illud non admisit, ut dicitur in c. *Cum olim*, cod. tit.

CAPUT XVI.

DE OBLIGATIONE SERVANDI CASTITATEM QUAM DIACONI AC SUBDIACONI SUNT ASTRICTI, AC DE ANTIQUITATE ILLIUS.

1. *Assertio prima: diaconus, si non habeat uxorem, obligatur ad non nubendum; si vero habeat, ut ab illa absterneat.* — Dico primo: diaconus etiam, cum ordinatur, si absque uxore sit, obligatur ad perpetuum cælibatum; si vero jam erat maritus, obligatur ad perpetuam continentiam, etiam cum propria uxore, et utraque obligatio est antiquissima, quamvis prior universalior sit, et antiquior fuerit ac immutabilior. Circa primam partem de obligatione, non est necesse immorari, quia ex multis testimoniis supra adductis, et ex titulo de Cler. conjug., et ex dicto can. 9 Concilii Tridentini manifesta est, et a fortiori constabit etiam ex dicendis de subdiaconatu. Præcipue ergo ponitur hæc assertio ad explicandam antiquitatem hujus obligationis. Quam distinguimus in duas illas partes, scilicet, vel non contrahendi matrimonium post ordina-

tionem, vel non utendi matrimonio prius contracto, quia in eis observari potest aliqua diversitas.

2. *Probatur prima pars.* — Primo ergo quoad obligationem non contrahendi matrimonium, videntur diaconi semper fuisse fere æquales Sacerdotibus, et ostendi potest primo ex Paulo, 1 ad Timoth. 3, ubi in obligatione, seu decentia continentiae, diaconum conjungit Episcopo. Secundo, quia diaconatus semper reputatus est et vocatus in Ecclesia ordo sacer, cap. *A multis*, de Ætate et qualit., cap. *Nullus*, 60 d.; sed ordo sacer semper fuit impedimentum ad contrahendum matrimonium, ut ex can. 27 Apostolorum, et ex aliis supra adductis colligi potest; atque hoc a fortiori substabit ex his quæ in sequenti assertione de subdiaconatu dicemus.

3. *Objectio.* — *Respondetur primo.* — *Secundo.* — Objici vero potest, quia in Concilio Neocæsariensi, cap. 1, solum de presbytero fit mentio in hujusmodi prohibitione, cum tamen illud Concilium sit primum, in quo expresse reperitur; ergo signum est, eo tempore non fuisse hoc prohibitum diaconis; fuit autem illud Concilium receptum a Leone IV, in c. *De libellis*, d. 20. Dicit fortasse aliquis, Concilium illud Græcum esse, et juxta græcos mores permissum fuisse diaconis matrimonio copulari; nam hoc etiam significavit Stephanus Papa, in cap. *Aliter*, d. 31. Hoc tamen, ita absolute et sine limitatione dictum, verum non est, ut constat ex Synodo Ancyrana, quæ est antiquior Neocæsariensi, ut cum illa æque recepta a Leone IV; illius autem decretum statim explicabimus. Præterea, in can. 6 Trullano id statuitur, et citatur canon Apostolorum, et colligitur etiam ex Concilio II Carthaginensi, c. 2, supra citato, et aliis supra adductis, et ex historiis etiam Nicephori, Soeratis et Sozomeni supra citatis. Nec Stephanus Papa oppositum sentit, cum non solum de diaconis, sed etiam de Sacerdotibus loquatur; copulari ergo matrimonio, ibi non significat contrahere matrimonium, sed copulari in matrimonio, seu uti copula matrimoniali, ut ibi glossa adnotavit, et scholium additum in Gregoriana editione, et est communis expositio Hugonis, Archid., Turrecerem., et aliorum, qui afferunt alios textus, in quibus verbum copulari, non vinculum, sed matrimonium significat, et in cap. *Agathosa*, et cap. *Priusquam*, 27, q. 2, et c. *Nosse*, 30, q. 1, et in c. penult., d. 31. Sed, licet in his et aliis locis conjuges ipsi dicantur copulari, cum commiscantur,

tamen copulari matrimonio, raro invenietur sumptum in illa significatione; hæc autem phrasi utitur hic Stephanus Papa, et alia non minus difficili, scilicet, *sortiri conjugium*. Vel certe dici posset Orientales clericos et diaconos potuisse matrimonio copulari quoad vinculum, verumtamen priusquam sacrum ordinem reciperent, animo permanendi in illo conjugio, et usu ejus, etiam post receptum ordinem sacrum, quod in Ecclesia Latina nunquam licuit; hoc autem ita esse ex multis supra dictis aperte constat.

4. *Instantia.* — *Solutio.* — Dices: si licebat eo animo copulari matrimonio, ut posset quis post diaconatum susceptum, usum ejus habere, cur non licuisset etiam ipsum matrimonii vinculum post diaconatum contrahere? nam ipsum vinculum per se non habet speciale indecentiam, nisi propter usum, et propter alia humana onera quæ secum affert. Respondedo argumentum hoc ostendere Ecclesiæ Latinæ consuetudines in hac parte prudentiores et rationabiliores fuisse, et inter se magis conformes. Responderent tamen Græci, ante matrimonium contractum merito posse promissionem cælibatus postulari, post matrimonium vero durum esse conjuges separari; et ideo vel conjugatos ordinandos non esse, vel, si ordinentur, in suo statu esse relinquendos. Quidquid vero sit de ratione consuetudinis quoad omnes partes ejus, quod tamen servata semper fuerit quoad eam partem, ut post receptum ordinem sacrum non liceat uxorem ducere, certum est. Et ad Concilium Neocæsariense dicendum est, vel Presbyteri nomine intelligi quemlibet clericum in sacris, vel (quia in lege pœnali dura est ampla interpretatio) dici potest, ibi solum esse impositam pœnam Presbytero, non quia omnibus inferioribus liceret, sed quia in Sacerdote illud peccatum gravius est, magisque scandalosum.

5. *Diaconi ex dispensatione etiam ordinantur, quamvis nolent abstinere a futuro matrimonio.* — Dixi vero diaconos in hac prohibitione fuisse fere æquales sacerdotibus, et non simpliciter fuisse æquales, non solum propter differentiam in pœna depositionis juxta dictum canonem Concilii Neocæsariensis, sed maxime propter canonem 10, alias 9, Concilii Ancyranum, qui sic habet: *Diaconi quicumque ordinantur, si in ipsa ordinatione protestati sunt, dicentes, velle se habere uxores, nec posse se continere, hi, si postea ad nuptias venerint, maneat in ministerio, propterea quod his Episcopus licentiam dedit; habetur in cap. Dia-*